అంతర్గతం

౧

సాయంత్రము ఆరుగంటలవేళ విశ్వనాథం పార్కులో పచ్చగడ్డిమీద కాసేపు ఒరుగుదామని వెళ్ళాడు. గుంపులు గుంపులుగా అక్కడా అక్కడా కూర్చుని కబుర్లు చెప్పుకుంటున్న జనము ఒక్కొక్కరే లేచి వెళ్లుతున్నారు. జొన్న పేలాల పొట్లాలు అమ్మే ముసలితాత గంప దులుపుకొని వెళ్లిపోయాడు. అప్పటికే శరత్‌రాత్రి చిరుచలితోపాటు శరచ్చంద్రికలను కూడా విరజిమ్మటము మొదలుపెట్టింది. విశ్వనాథం ముడుచుకుపోయిన దేహానికి ఉత్తరీయము కప్పి ఆనుకుని కూర్చుందామని గంటస్తంభము దగ్గరికి చేరుకున్నాడు. ఆ స్తంభానికి చుట్టూ, కూర్చోవటానికి వీలుగా రెండడుగులు వెడల్పున అరుగుకట్టారు. చేత్తో తుడిచి, విశ్వనాథం దానిమీద కూర్చోబోయాడు. గాజుముక్కలు గల్లుమంటూ కిందపడ్డాయి. వెన్నెల కాంతుల్లో మిలమిల మెరిసిపోతున్న ఆ గాజుముక్కల నన్నిటినీ కనబడినంతవరకూ ఏరాడు. ఆ పచ్చరంగు గాజుముక్కలను అరచేతిలో పోసుకునివచ్చి అరుగుమీద కూర్చున్నాడు. వాటిని చూస్తున్నకొద్దీ అతడి ఆలోచనలు ధూమపానం చేసి వదలిన పొగమాదిరిగా రింగురింగులుగా తిరిగిపోతున్నాయి. ఇవి ఏ జవరాలి గుండ్రటి చేతులకు బిగువుగా తొడిగిన మెరుపుగాజులో! అయితే- ఈ గాజులన్నీ ఒక్కసారి ఇక్కడ పగిలి ముక్కలుముక్కలు అయి ఉంటాయా? సుమంగళి చేతి గాజులంటే మాంగల్యముతో సమానము కదా. పొరబాటున ఏదో తగిలి పగిలా యనుకోవటానికి ఇక్కడేం తగిలి ఉంటుంది?

అతడు ఆ గాజు ముక్కలను చేతిలో పోసుకొని పచ్చగడ్డిమీద ఒరిగి పడుకున్నాడు. పుచ్చపువ్వులా వెన్నెల విరియ కాస్తున్నది. ఈ చుట్టు ప్రక్కల భవనాలమీద చంద్రకాంతి పడి వాటికి తెల్లదనాన్ని తెచ్చిపెట్టింది. చెట్ల ఆకులమీద వెండి కరగించి పోసినట్టుంది. ఆ చల్లదనములో అతడు కళ్ళు మూసుకుని ఆ గాజు ముక్కలను గురించే ఆలోచిస్తున్నాడు. ఈ పచ్చగాజులు ఏ వధుపయినా తొడిగించుకున్న పెళ్ళి పచ్చలేమో! శివ శివా! ఏ నవవధువుకూ ఇంత అమంగ-

శము జరగకూడదు. అయినా కొత్త పెళ్ళికూతురు పెళ్ళిపచ్చలు తొడిగించుకుని ఈ గంట స్తంభము దగ్గరికి వస్తుందా? ఒకవేళ వచ్చినా ఇంత ప్రమాదానికి లోనవుతుందా? వద్దు వద్దు. పగవాడికి కూడా ఈ అనుభవము వద్దు.

అతడు చివాలున లేచాడు. పచ్చగడ్డిమీద పచారు చేయటము మొదలు పెట్టాడు. మధ్యాహ్నము పదకొండు గంటలకు హోటల్లో భోజనం చేశాడు. కడుపులో ఆకలి చురచురమంటున్నది. నాలుగు గంటలవేళ రెస్టారెంటుమీదుగా వచ్చాడు. లోపలికి వెళ్ళాలని అందరినీ దాటుకుంటూ కుర్చీమీద కూర్చుని కాఫీతో మసాలదోసె తెమ్మన్నాడు. జేబులో చెయ్యిపెట్టి చూసుకున్నాడు. చేతికి డబ్బులు తగల్లేదు. అప్పటికప్పుడు ముఖం దించుకుపోయింది. సర్వరు కాఫీ దోసె తెచ్చేలోపల గబగబా బయటికి నడిచాడు.

తన జేబులో డబ్బు ఆనాటితో ఆఖరు. తను అక్కడికి చేరుకునేటప్పుడు జేబులో ఉన్న అయిదు వందలూ ఆనాటితో చెల్లు. అవి ఎందుకు జేబులో పెట్టుకున్నాడో, ఎప్పుడు పెట్టుకున్నాడో తనిప్పుడు చెప్పలేడు. కిందపడి ఉన్న కోటు భుజంమీద వేసుకున్నాడు. జుట్టు చేతులతో పీక్కుంటూ కాళ్ళకు బూట్లు వేసుకోకుండా వాటిని చేతపట్టుకుని-తలుపులు ఓరగావేసి బయటికి నడిచాడు.

ఎక్కడికి? ఎవరో గదమాయించినట్లయింది. బయలుదేరేటప్పుడు అతడికి గమ్యస్థానమంటూ ఏదీలేదు. రాత్రి ఒంటిగంటవేళ, మదించిన ఏనుగులు పరుగెత్తినట్టుగా కారుమేఘాలు పరుగెత్తుతున్నాయి. బ్రహ్మాండం బ్రద్దలయినంత చప్పుడు చేస్తూ ఆకాశము ఉరుముతున్నది. కన్ను పొడుచుకున్నా కనబడని కాళరాత్రి. మధ్య మధ్య మెరుపులు తళుక్కుమంటున్నాయి. బరువుగా అడుగులు వేస్తూ విశ్వనాథం నడుస్తున్నాడు.

అతడు ఊరిబయటికి రాకముందే జోరున వర్షము ప్రారంభమయింది. ఓవరుకోటు తలమీదికి లాక్కుని చంకలో ఉన్న బూట్లను కాళ్ళకు తగిలించుకుని పరుగెత్తినట్లుగా నడుస్తున్నాడు. మనసంతా చిందరవందరగా ఉన్నది. గాలివానకు నేలకూలిన ఇల్లులా భయంకరంగా ఉన్నది. విమానం మోతకు అదురుతున్న గుండెలా అతడిగుండె అదిరిపోతున్నది. బురదనేలలో బూట్లు కూరుకుపోతున్నాయి. వాటిలో భద్రంగా ఉన్న అతడి పాదాలు కణకణలాడే నిప్పుమీద ఉన్నట్టుగా మండిపోతున్నాయి. అతడి కళ్లు చీలికలుగా చేసుకొని దారి వెతుక్కుంటూ

పోతున్నాడు పైనుంచి వానపడి చల్లవరుస్తున్నా మాడు చీల్చుకొని మంటలు పైకి వస్తున్నట్టుగా తలలో బాధ. దాని కాగలేక తలంతా చేత్తో తడిమి చూసుకుం టున్నాడు.

పెళ పెళా ఉరిమింది. తళుక్కున మెరుపు మెరిసింది చౌరస్తామీద, ఊళ్ళ పేర్లూ, మైళ్ళసంఖ్యా కనబడ్డది. అక్కడికి మైలవరం రెండుమైళ్ళు, ఆ దిక్కుగా ఆతడి కాళ్ళు గబగబా నడిచాయి. ఎంతసేపు నడిచాడో-ఎంత వేగంతో నడిచాడో అతడిప్పుడు అంచనా వెయ్యలేడు.

ఊరిబయట పోలేరమ్మ గుడి ఉండాలి. కాని అతడికి అది కనబడలేదు అప్పుడప్పుడు మెరుస్తున్న మెరుపులో మర్రిచెట్టు మాత్రము కనబడ్డది. అక్కడికి సరిగా పదిగజాల దూరములో పీసపాటివారి ఇల్లు, వాకిటి పంచలో నులకమంచము మీద ఎవరో ముసుగు పెట్టుకుని గురకపెట్టి నిద్రపోతున్నారు. విశ్వనాథం గడ పలో నిలబడి తలుపుకొట్టాడు. సత్యవతమ్మ లేచి దీపం పెద్దదిచేసి అతడి బూట్ల వంకా, కోటువంకా చూసింది. దీపం పైకెత్తి అతడి ముఖంలోకి చూసింది.

"నేనే విశ్వనాథాన్ని" ముఖంమీది వానచినుకులు చేతి గుడ్డతో తుడుచు కున్నాడు.

"ఇంత వర్షంలో కాలినడకన బయలుదేరారేం? పిల్లలు కులాసాయేనా!" లోపలినుంచి స్టూలు తెచ్చివేస్తూ అడిగింది.

"పిల్లవాడు బాగానే ఉన్నాడు. పిల్లకు జ్వరం ఒళ్ళు పేలిపోతున్నది. దానికి జావ కాచి పోసే దిక్కులేదు. మీరు బయలుదేరండి, నేను మందుకోసం వెళ్లతున్నా." ఈ మాటలు మాట్లాడేటప్పుడు అతడిలో ఆదుర్దాలేనట్లు కంఠధ్వని గంభీరంగా ఉన్నది. నిర్లిప్తత మాత్రమే తొంగిచూసినట్టు కనబడుతున్నది. కాని నిజానికి అతడి కాళ్లు గజగజ వణికిపోతున్నాయి. మోకాళ్ళు కొట్టుకుంటున్నాయి,

"నేను వచ్చి నాలుగురోజులు కాలేదు. ఇంతలోనే అంతజ్వరమా?" సత్యవతమ్మ అప్పుడే ఏడుపుముఖం పడ్డది. పైటకొంగు తిప్పి దోపుకుంటూ "ఏం చేద్దాము నాయనా!" అంటూ రెండు చేతులూ గుండెకు చేర్చుకున్నది.

అప్పటివరకూ సన్నగా చేసుకుని చూస్తున్న కళ్ళను పెద్దవిచేస్తూ "తెల్లవార గానే బండిమీద బయలుదేరండి. వాళ్ళిద్దరూ మీ చేతిమీదుగా పెరగాలి. నాచేత

కాదు. నేను పెంచలేను" విశ్వనాథం వెనక్కు తిరిగాడు. సత్యవతమ్మ ఏదో అనబోయింది. అతడు ముందుకు నడవటంతో ఆమె నోరు తెరచుకుని అలా మండిగం పట్టుకుని నిలబడిపోయింది.

"నా తల్లి వెళ్ళిపోయిన తరువాత నిజంగా ఇతడు పిచ్చివాడయినాడు. అది లేని యిల్లు అతడికి శూన్యము. మళ్ళీ ఎప్పటికి మనిషవుతాడో!" గొణుక్కుంటూ ఆమె దీపం తీసుకుని లోపలికి వెళ్ళింది. దండెంమీద చీరెలుతీసి మడతచేసింది. గూట్లో రూపాయలు తీసి చీరెకొంగుకు ముడి వేసింది. జంపఖానాలో దిండు వేసి చుట్టచుట్టింది. తల గోడకానించి మోకాళ్ళు ముడుచుకొని కూర్చుంది.

విశ్వనాథం పరుగెత్తలేదు. ఆ వర్షములో పెద్దపెద్ద అంగలుమాత్రం వేస్తున్నాడు. ఓవరుకోటు తలమీదనుంచి తీసివేశాడు. తలమీద ధారాపాతంగా పడుతున్న నీరు తలవెంట్రుకలగుండా కారిపోతున్నది.

రెండుమైళ్ళకో ఊరు–మూడుమైళ్ళకో ఊరు–వెనకబడిపోతున్నాయి. అతడు దారి తప్పటంలేదు. దారికొరకు ఎవరినీ అడగటములేదు. అవన్నీ అతడికి తెలిసినట్లే నడిచిపోతున్నాడు. ఒక ఊరు దాటుతూ ఉండగా సూర్యోదయమైంది. అతడెక్కడా ఆగదలచుకోలేదు. దాహము పుచ్చుకోదలచుకోలేదు. కాలకృత్యాలు మాత్రము తీర్చుకుంటున్నాడు. చేతి గుడ్డతో ముఖము తుడుచుకుంటున్నాడు, తిరిగి బయలుదేరుతున్నాడు. మరునాడు గ్రామం దాటకముందే సూర్యాస్తమయమయింది. ఆరాత్రి గాఢాంధకారము-మిణుకుమిణుకుమంటూ అక్కడా అక్కడా చుక్కలు మెరుస్తున్నాయి ఇతడు తలపైకెత్తి చూడకుండా పయనిస్తున్నాడు.

చౌరాస్తామీద చెక్కను అతడు తల ఎత్తి చూశాడు. అబ్బా! రెండువందల పదిమైళ్ళ కాలినడక! తల పంకిస్తూ అతడు అడుగులు వేస్తున్నాడు. కృష్ణానది ఎదురయింది. ధన ధన శబ్దముచేస్తూ రైలు బ్రిడ్జిమీదినుంచి పరుగెత్తుతున్నది. వర్షము వెలిసే సూచనలు కనిపిస్తున్నాయి. బెస్తవాళ్లు విసురుతూ లాగుతూ చేపలను బుట్టలకెత్తి మూతలు బిగిస్తున్నారు. ఆకాశములో నీలిరంగు నుండి తెలుపు విడిపోతున్నది. మేఘాలు ముద్దలు ముద్దలుగా ఆకాశపుటంచులకు పరుగెత్తుతున్నాయి. తూరుపుదిశ అంతా ఎర్రబారింది. జేవురు రంగుముద్ద నీలికొండల మీదినుంచి కొద్దికొద్దిగా పైకి పొడుచుకుని వస్తున్నది. రేవుల్లో అప్పుడే జనం చేరారు. "పొడుస్తు బాలుడూ పొన్నపూఛాయ" స్త్రీలు ఒకరికొకరు చూపించుకుంటున్నారు.

రేవులో స్నానంచేసే బ్రాహ్మలు "రశ్మిమంతం సముద్యంతం దేవాసురసమస్కృతం"పూజయస్వ వివస్వంతం భాస్కరమ్ భువనేశ్వరమ్" గొణుక్కుంటూ సూర్యుడికి అర్ఘ్యం విడుస్తున్నారు.

విశ్వనాథం ఒక్క-క్షణం ఆగి చూశాడు. అతడికి కూడా స్నానము చేయాలనిపించింది. తన పాపాలను కడిగివేసుకోవాలనిపించింది. ఓవరుకోటూ, బూట్లూ ఒడ్డున పెట్టాడు. బురద అంటిన పంట్లాము విప్పి పక్కగా పెట్టాడు. షర్టు బనీనూ విడిచాడు. చిన్న లాగుతో నీళ్ళలోపడి ఈదుకుంటూ వెళ్ళిపోయాడు. అందినంతమటుకూ నాలుగుమూలలూ బారలు చాపుతూ చేపలా ఈదుకుంటూ పోయాడు. అలుపు లేకుండా అవతలి ఒడ్డు తాకి వచ్చాడు. ఎంతసేపు నీటిలో వున్నా అతడి మస్తిష్కంలో బయలుదేరిన అగ్నిజ్వాలలు, ఆరికాళ్ళక్రింద ఉన్నటువంటి చండ్రనిప్పులు ఏ మాత్రమూ చల్లారలేదు.

తొమ్మిది గంటలు దాటింది. సూర్యుడు పైకెక్కుతున్నాడు. నాలుగు రోజుల తరువాత కనబడ్డ సూర్యుడు ఎండ చుఱ్ఱుమంటున్నా ప్రజలు అమితసంతోషపడుతున్నారు. ఒక్కొక్కరే తడిబట్టలు బుజాన వేసుకుని ఇళ్ళకు వెళ్ళుతున్నారు. విశ్వనాథం మెల్లగా ఒడ్డుకు చేరుకున్నాడు. తన వస్తువులు పెట్టినవి పెట్టినట్లే ఉన్నాయి. ఎవరూ అందుకోలేదు. అతడు తడి లాగు మీదనే పంట్లాము వేసుకున్నాడు. షర్టు ఒంటికి తగిలించుకుని ఓవరుకోటు చేతిమీద వేసుకుని ఇసుకలో కూరుకుపోతున్న కాళ్ళను బలవంతంగా ఈడుస్తూ బూట్లు దులుపుకుంటూ తిరిగి నడక సాగించాడు

విశ్వనాథం మరొకసారి గుప్పిట తెరచి వెన్నెల వెలుగులో ఆ గాజు ముక్కలను అరచేతిలో కదిలిస్తూ వాటివంక చూస్తున్నాడు. అతడి కడుపులో దుఃఖము అలల మాదిరిగా ఉవ్వెత్తున పైకి లేచింది. "రమణీ రమణీ" అంటూ వాటిని గుండె కానించుకున్నాడు.

"రమణీ! నా తల్లీ!" ఏడుపు దిగమ్రింగి గొంతు సరిచేసుకున్నాడు. ఆ చేసుకోవటములో ఊపిరాడని దగ్గు వచ్చింది.

విశ్వనాథము మిలిటరీలో ఉద్యోగము చాలించుకొని తన యింటికి తిరిగి వస్తున్నాడు. ఆరు నెలలయింది ఇంటి కబురు తెలిసి. తను వస్తున్నానని వ్రాసిన ఉత్తరానికి ఇంటి దగ్గర్నుంచి జవాబు రాలేదు. ఎట్లా వస్తుంది? ఆరు నెలల క్రింద

చేగా తన క్యాంపు మారింది! ఈ పాటికి రమణీ, రంగడూ పెద్దవాళ్ళయి ఉండాలి. అతడు ఇంటినుంచి వెళ్ళిన రెండేళ్ళకు ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలు జరగని పరిస్థితులు ఏర్పడ్డాయి. అప్పుడు ఆమె రేడియో సందేశమిచ్చింది. అతడికి ఆ సందేశము ప్రతి అక్షరమూ యిప్పటికీ జ్ఞాపకమున్నది. దానిలో ఆమె "రమణి మీరు వెళ్ళేటప్పుడు ఎట్లా ఉన్నది? అప్పుడు సన్నగా ఉన్న తొమ్మిదేళ్ళ పిల్ల కదూ! ఇప్పుడు చూస్తే గుర్తు పట్టలేరు." ఇప్పుడెన్నేళ్ళుంటాయి రమణికి? పదిహేడేళ్ళ పిల్లా తన చిన్న చిలిపిరమణి? ఉంగరాలు చుట్టుకుపోయిన వెంట్రుకలు కుచ్చులు కుచ్చులుగా ముఖముమీద పడుతూఉంటే ఎడమచేత్తో సర్దుకుంటూ పళ్ళన్నీ బయటపెట్టి చిలిపిగా నవ్వే రమణి! ముఖముమీద పడిన వెంట్రుకల సందులలోనుండి తొంగిచూస్తే ఆ చిలిపికళ్ళ రమణి?

గేటుదాటి బయట వరండాలో ఉన్న కుర్చీలో కూర్చుని గంట నొక్కాడు. వెంటనే పన్నెండేళ్ళ పిల్లవాడు లోపలినుంచి వచ్చాడు అతడి ముఖం చూస్తూనే 'అక్కా' అంటూ లోపలికి పరుగెత్తాడు.

అయిదు నిమిషాల తరువాత జాబిల్లిలాంటి ముఖము కలువరేకుల్లాంటి కళ్ళూ బంగారు కడ్డీలాంటి దేహము ఒక్క పరుగున వరండాలోకి వచ్చి "నాన్నా, నాన్నా" అంటూ అతడిని చుట్టివేసింది.

"శకుంతలా, శకుంతలా" అన్నాడు. "నాన్నా, నేను నాన్నా!"-అంటూ తండ్రి చెయ్యి పట్టుకుని లోపలికి తీసుకువెళ్ళి వేడి వేడి కాఫీ యిచ్చింది. మనసులమ్మ వంక చూస్తూ "అమ్మ ఏది తల్లీ!" అన్నాడు.

సత్యవతమ్మ అప్పటికప్పుడు శోకాలు పెట్టింది. ఈ బిడ్డలనిద్దరినీ తన కొప్పచెప్పి శకుంతల మూడునాళ్ళ జ్వరంతో దాటిపోయింది. విశ్వనాథం వచ్చి శకుంతల ఏదంటే ఏమని చెప్తుంది?

విశ్వనాథం ఇల్లంతా తిరిగాడు. ఒక గదిలో రెండు మంచాలు - గోడల నిండా ఫోటోలు. ఆర్మీలో చేరబోయేనాడు తనూ, శకుంతలా తీయించుకున్న ఫోటోకు ఎవరో బొట్టుపెట్టి పూలహారం వేశారు. తను వెళ్ళేనాడు స్టేషను వరకూ వచ్చి కన్నీళ్ళతో సాగనంపింది. స్టేషనులో నలుగురి మధ్యలో తనను "ఇట్లా రండి" అని ప్లాట్‌ఫారం చివరివరకూ తీసుకువెళ్ళింది. అంతా జనం నిండి-

ఉన్నారు. ఏం చెప్పదలుచుకున్నదో వీలుకాలేదు కాబోలు, "త్వరగా వస్తారుకదూ" అన్నది కళ్ళల్లోకి చూస్తూ. తను వెళ్ళే ఉబలాటములో నవ్వుతూ తల ఆడించాడు.

'నాన్నరా' అని ముసలమ్మ చెప్పిన తరువాత రంగడు విశ్వనాథం దగ్గరికి వెళ్ళాడు. తండ్రి పెట్టంతా తెరచి తనకు బాగున్న ఆల్బములూ, బొమ్మలూ తీసుకున్నాడు. రమణివి రమణికి యిచ్చాడు. కాని చనువుగా తండ్రి దగ్గరికి వెళ్ళి కూర్చోలేదు.

తను వెళ్ళేటప్పుడు కలకలలాడుతూ సాగనంపిన శకుంతల చనిపోయిందని విశ్వనాథం మనసుకు ఇంకా రూఢికాలేదు. నమ్మలేకుండా ఉన్నాడు. అత్తగారు చెప్పినదంతా కలలో జరిగిన సంగతిలా తోచింది.

రమణి, సత్యవతమ్మ దగ్గర చేరి తండ్రికి కావలసిన వంటకాలు తయారు చేస్తున్నది. సత్యవతమ్మ మధ్య మధ్య రాగాలు తీస్తున్నది.

సాయంసంధ్యవేళ విశ్వనాథానికి మరో కప్పు కాఫీ తాగే అలవాటు అది వరకూ ఉండేది. అతడు ఇటూ అటూ గదిలో తిరుగుతూ ఉంటే రమణి బల్ల మీద కాఫీ గ్లాసు పెట్టి వెనక్కు తిరిగింది.

ఆ చీర కట్టుకోవటమూ, ఆ తలదువ్వుకోవటమూ ఆ కొంగువేసుకోవటమూ అంతా శకుంతలే. శకుంతల నడక ఎన్నాళ్ళకు చూశాడు! ఆమె వెళ్ళిపోతూఉంటే కొంగు విచిత్రంగా కదిలింది. అలా కదిలినప్పుడు శకుంతల కొంగుపట్టుకుని తను లాగేవాడు. శకుంతల గిర్రున వెనక్కు తిరిగి అతడికి గిలిగింతలు పెట్టినట్లు వెక్కిరించి నవ్వి కొంగువిడిపించుకునిపోయేది.

విశ్వనాథానికి ఆర్మీలో చేరినప్పటినుంచీ బీరు తాగటము అలవాటయింది. అక్కడ స్టోర్సులో రకరకాల విదేశీ సరకు దొరుకుతూ ఉండేది కొంత సరుకు విశ్వనాథం వెంట తెచ్చుకున్నాడు. గదిలోకి వెళ్ళి సీసాల మూతలు తెరిచాడు. ఖాళీచేశాడు. బజార్లన్నీ నాలుగుసార్లు చుట్టబెట్టాడు. ఇంటికి తిరిగి వచ్చేసరికి తొమ్మిది కావచ్చింది. రంగడు పడుకుని నిద్రపోయాడు. రమణి ఊలుతో తమ్ముడికి స్వెట్టరు అల్లుతూ కూర్చుంది. సత్యవతమ్మ కునికిపాట్లు పడుతున్నది.

విశ్వనాథాన్ని చూడగానే సత్యవతమ్మ లేచి వడ్డించింది. భోజనాలయిన తరువాత వంటయింటికి పక్కగా ఉన్న గదిలో మంచము వేసుకుంది.

విశ్వనాథం వచ్చి వారము రోజులయింది. సత్యవతమ్మ యింటి సంగతు లన్నీ వివరాలతో సహా చెప్పింది. పొలాలమీద వచ్చేడబ్బుకు లెక్కలు చెప్పింది. ఇంట్లో ఉన్న సామాను, శకుంతల నగలూ, అవి పెట్టిన స్థలాలూ చెప్పింది. "ముసలాయన కొడుకు దగ్గరకి వెళ్ళి రెండు నెలలయింది. నేనూ వెళ్తాను" అన్నది.

సత్యవతమ్మ త్వరగా రమణికి పెళ్ళి చెయ్యమని చెప్పింది. ఉన్న సంబంధా లలో మంచి చెడ్డలు చూడమన్నది. అన్నిటికీ తల ఊపాడు విశ్వనాథం. ఆ సాయం కాలము సత్యవతమ్మ వెళ్ళిపోయింది.

ముత్తవతల్లి దగ్గర రమణి చక్కగా వంట నేర్చుకున్నది. కుట్టుపనులన్నీ స్కూలులో నేర్చుకున్నది. కాలేజీకి వచ్చిన తరువాత నవలలు చదవటము బాగా అలవర్చుకున్నది. ఇంటరు రెండవ సంవత్సరము చదువుతూ ఉండగా తల్లి కరవయిపోయింది. తన దుఃఖము దిగమ్రింగి రంగడు తల్లికొరకు దిగులుపడకుండా చూడటము రమణికి పెద్దపని అయిపోయింది. తల్లి చనిపోయిన తరువాత ఇంటి బాధ్యత కూడా పైన బడ్డది. వీటన్నిటిలో ఆమె వయసెంతో పెరిగినట్లయింది.

మధ్యాహ్నము పన్నెండు గంటలయింది. రంగడు భోజనముచేసి బొమ్మల ఆల్బము చూసుకుంటున్నాడు. రమణి తండ్రికొరకు భోజనము సిద్ధము చేసింది. వాకిలికి ఎదురుగా కుర్చీ వేసుకుని ఊలు అల్లుకుంటూ కూర్చుంది. విశ్వనాథం ఒంటిగంట తరువాత తలుపులు నెట్టుకుంటూ లోపలికి వచ్చాడు. ఈలవేస్తూ లోపలికి వెళ్ళి బూట్లు విడిచాడు. కుర్చీ లాక్కుని బల్లమీద చెయ్యి ఆనించి భోజనం చెయ్యటము మొదలుపెట్టాడు. రమణి కూరవడ్డిస్తూ "కొంచెము వెయ్యనా?" అన్నది.

ఏదో ఆలోచిస్తున్న విశ్వనాథం తలఎత్తాడు. తల ఒరగపెట్టి ఓరగా చూస్తూ వడ్డిస్తున్న రమణిని చూడగానే అతడికి శకుంతల జ్ఞాపకము వచ్చింది. అదే కంఠ ధ్వని; ఆ చేతులూ—ఆ కదలికా అంతా శకుంతలే. రమణిని బాగా పరకాయించి

చూశాడు. కనుబొమలు దట్టంగా, నల్లగా ఉండి మధ్యలో కలుసుకున్నాయి. విశాలమయిన నుదురు మధ్యపాపిట, చెవులకు బరువైన కమ్మలు ముందుకు వంగిన ముక్కు, చిన్న నోరు శకుంతల కిది రెండవమూర్తా, లేక శకుంతలేనా!

వడ్డించబోతున్న రమణి చెయ్యి ఎడమచేత్తో పట్టుకున్నాడు.

"కొంచెము వెయ్యవే నాన్నా!"

"నాన్నా! నాన్నా!" మైకము వదిలినట్లయింది. ఇది రమణి. తను భోజనము చేస్తున్నాడు. రమణి వడ్డిస్తున్నది. మరెవరూ కాదు.

"వద్దమ్మా, వేసింది చాలు" కళ్లు పెద్దవిచేస్తూ తల ఆడిస్తూ అన్నాడు. ఎంతో ప్రయత్నము చేసి

"ఇంత పొద్దుపోయింది ఎక్కడికి వెళ్ళావు నాన్నా!"

"ఇంట్లో ఏమీ తోచటములేదు. బజారుకి వెళ్ళి దుకాణాలన్నీ చూసి వచ్చాను."

భోజనము కాగానే రెండు గంటలు నిద్రతీశాడు. టీ తాగుతూనే బయటికి వెళ్ళాడు.

రాత్రి పదకొండు దాటింది. కాని పన్నెండు కాలేదు. రంగడు పడుకుని నిద్రపోతున్నాడు. రమణి పదిగంటల వరకూ తండ్రికొరకు ఎదురుచూసింది. వాకిటి తలుపు దగ్గరగా వేసింది. మధ్య హాలులో తన మంచము మీద పడుకున్నది. అట్లాగే నిద్రపట్టిపోయింది. విశ్వనాథం తూలుతూ వచ్చాడు. తలుపులు నెట్టగానే తెరుచుకున్నాయి. గదిలో రంగడు ఆల్బము దగ్గర పెట్టుకుని పడుకుని ఉన్నాడు. హాలులోకి వచ్చాడు. బెడ్‌లైటు సన్నగా వెలుగుతున్నది. రమణి సన్నటి దుప్పటి కప్పుకున్నది. తెల్లటి నుదురుమీద ఎర్రటి కుంకుమ పెట్టుకున్నది. తలలో పెట్టుకున్న ఎర్రగులాబీలు నలిగి దిండుమీద రేకులు రేకులుగా పడిపోయాయి. అమాయకముగా పడుకుని నిద్రపోతున్నది. అతడలా చూస్తూ ఉండగానే ఆమె పక్కకు ఒత్తిగిల్లింది.

విశ్వనాథం కాళ్ళకు ఉన్న బూట్లు విడిచాడు. ఓవర్‌కోటు కింద పడేశాడు. రమణిని చూస్తూ గడపలో నిలబడి పోయాడు.

శకుంతల ఎంత నిశ్చలంగా పడుకుని ఉన్నది! తలలో పూలు లేనిదీ ఒక్కనాడు ఊరుకునేదా? తను ఆలస్యంగా యింటికి వస్తే మాత్రం ఇలా ఎందుకు నిద్ర పోవాలి? "అప్పుడే నిద్రా శకుంతలా!" కప్పుకున్న దుప్పటి లాగి చేత్తో పట్టుకున్నాడు.

రమణి కెవ్వున కేక పెట్టింది. దిగ్గున లేచింది. ఆ లేవటంలో గోడకు చెయ్యి తగిలి గాజులు ముక్కలు ముక్కలయ్యాయి. గదినిండా చిందాయి. రమణి పెట్టిన కేకకు రంగడు లేచాడు "నాన్నా! నాన్నా!" అని అరవటము మొదలు పెట్టాడు. రమణి కూడా "నాన్నా! నాన్నా!" అని కేకలు పెట్టుతూ అవతల గదిలోకి పరుగెత్తింది.

విశ్వనాథానికి మైకము దిగిపోయింది. ఎవరో చెళ్ళున వీపుమీద చరచినట్లయింది. బూట్లు చంక బెట్టుకుని ఓవర్‌కోటు బుజమ్మీద వేసుకుని వాకిటితలుపు దగ్గరగా వేసి బయలుదేరాడు.

దొంగ పరుగెత్తినట్టు ఊరిబయటికి పరుగెత్తాడు. గుండె గబగబ కొట్టుకుంటున్నది. చర్మాన్ని భేదించుకుని బయటికి వస్తుందా అన్నట్లు ఎగిరిపడుతున్నది. కోటి నాగులు కాటువేసిన బాధ, ఆ బాధకు కలెక్టరాఫీసు ప్రహరీ గోడకు తలవేసి కొట్టుకున్నాడు. రెండు చేతులతో తల మోదుకున్నాడు. పిడికిళ్ళతో గుద్దుకున్నాడు. ఆవేదన కొద్దీ నేలమీదపడి పొర్లాడాడు మనసుకు శాంతి కలుగలేదు. "నాన్నా! నాన్నా!" అన్న కేకలు ఇంకా చెవులలో మారుమ్రోగుతున్నాయి. వాటిని తప్పించుకుని పారిపోవాలని పరుగుతీశాడు. ఎక్కడికి? ఎంత దూరము? గమ్యస్థానము లేదు. కాని కాలికొద్దీ పరుగుతీశాడు.

పచ్చగడ్డిమీద మేను వాల్చినా అతడికి పొగలూ సెగలూ కొట్టింది. మంచుకు బదులు నిప్పు తాకుతున్నట్లనిపించింది. లేచి గాజు పెంకులన్నీ అరుగుమీదపోసి దూరంగా నిలబడి దణ్ణంపెట్టి కళ్ళకు అద్దుకుని వెనక్కు తిరిగాడు.

విశ్వనాథం మెదడులో రమణి ముఖం పాతిన స్తంభంలా నిలిచిపోయింది. అతడి కన్నులకు ఆమె ముఖము ఎత్తని అవనిక.

అతడా కోటు విసిరిపారేశాడు. బూట్లు రిరవాచేశాడు. ఉలెన్ పాంటు విప్పేశాడు. నడచి నడచి ఊరు బయటికి వచ్చాడు. ఊడలు ఎదిగిన మర్రిచెట్టు గుబురులో పద్మాసనం వేసుక్కూర్చున్నాడు. కళ్ళుమూసుకున్నాడు. "ఓం నమశ్శివాయ-ఓం నమశ్శివాయ-ఓం నమశ్శివాయ" మనసులో మరొక భావము జొరబడకుండా వారాలూ, నెలలూ, సంవత్సరాలూ జరిగిపోతున్నాయి. చుట్టూ జనం మూగి 'స్వామీః స్వామీ' అంటూ దణ్ణాలు పెడుతున్నారు. పళ్ళూ ఫలాలు సమర్పిస్తున్నారు. కాని స్వామి కన్ను తెరవకుండా నిశ్చల సమాధిలో ఉన్నాడు.

(పుస్తక ప్రపంచం-మార్చి, 1964)